

---

*Božena Pacáková-Hošťálková, Jaroslav Petrů,
Dušan Riedl, Antonín Marián Svoboda*

ZAHRADY A PARKY V ČECHÁCH, NA MORAVĚ A VE SLEZSKU

Ukázka z knihy nakl. Libri
www.libri.cz
libri@libri.cz

© Ing. Božena Pacáková-Hošťálková, PhDr. Jaroslav Petruž, Ing. arch. Dušan Riedl CSc.,
Ing. Antonín Marián Svoboda, CSc., 1999, 2004
Illustrations © archiv autorů, 1999, 2004
Odborný recenzent: Doc. ing. arch. Dr. Otakar Kuča, CSc.
© Libri, 1999, 2004

ISBN 80-7277-279-1

OBSAH

Ediční poznámka a poděkování	7
Slovo úvodem	9
Historický vývoj zahradního umění, jeho ochrana a péče	11
Katalog zahrad, parků, sadů a dalších děl zahradního umění	49
Dodatky: Poděbrady a Valdštejnská zahrada v Praze	438
Přílohy: Charta athénská, Charta benátská, Charta florentská	444
Terminologický slovník pro památky zahradního umění	453
Dendrologický slovník	480
Doslov	507
Bibliografie	508

Detail záběru z frontispice.

EDIČNÍ POZNÁMKA A PODĚKOVÁNÍ

Hlavní stáří této knihy je **katalog památek zahradního umění**, který zpracovali ing. Božena Pacáková-Hošťálková, PhDr. Jaroslav Petřů, ing. arch. Dušan Riedl, CSc. a ing. Antonín Marián Svoboda, CSc. Jejich hesla jsou autorizována na konci příslušné stáří za případnou literaturou signaturami: bph, jpů, dr, ams. Literatura u hesel je místní, užší a jsou v ní ukázkově zařazeny i dosud necitované typy informačních zdrojů – jako obecní kronika, evidenční list státního seznamu nemovitých památek, rozhlasová relace, pasport Státního ústavu pro rekonstrukce památkových měst a objektů apod.; literaturu obecné povahy a širšího dopadu jsme uvedli v samostatné části **bibliografie**. Neustále byl objemově rozšiřován **terminologický slovník**, který obsahuje nejběžnější výrazy oboru zahradního umění, ale přidává i základní orientaci v antické mytologii, pokud se s ní setkáváme na umělecké výzdobě našich zahrad a parků, a poskytuje čtenáři orientaci v oboru památkové péče, která tyto památky zahradního umění chrání. **Dendrologický slovník** pak ve výběru umožňuje zejména převod českých názvů, které uvádí zmíněný **katalog** a stručný **historický vývoj zahradního umění**, do odborné sféry latinské terminologie, která má vazby internacionální, a tak trochu připomíná básnickou otázku Františka Halase: „Kdepak jsou křtitelnicíky těchto jmen? Jedno pro srdce a druhé pro svět.“ Pokud jde o vyobrazení, pocházejí většinou z osobních archivů autorů, plány nakreslili D. Riedl a u pražských hesel B. Pacáková-Hošťálková, pokud není u popisek uvedeno jinak. Barevná příloha pak opouští slovníkové abecední řazení a v náznavu se snaží podat vývojový přehled památek zahradního umění v našich zemích, a to v obvyklých záběrech, ale i v modelech, originálních návrzích, kolmých a šikmých leteckých snímcích atd. Do této knihy byla zařazena **příloha**. Obsahuje mezinárodní dokumenty. Athénskou chartu výstíjně charakterizoval Jakub Pavel (Ochrana kulturních památek, Praha 1969, str. 20 an.), a proto jeho stať otiskujeme v plném znění z jeho vysokoškolských skript. Benátskou chartu otiskujeme v překladu jejího signatáře Jakuba Pavla (Ochrana kulturních památek, Praha 1969, s. 111-114) a Florentskou chartu uvádíme ve znění, k němuž se znovu vrátil Jaroslav Petřů (25 doporučení pro život historických zahrad světa, Zahradnictvo 10/1986 /XI/, s. 468-469) v materiálu: Florentská charta, autorizovaná revize překladu z francouzského originálu, Pražský ústav památkové péče 1996. Její souhlasné přijetí účastníky symposia v Míčovně Pražského hradu v roce 1996 v připojeném Prohlášení otiskujeme.

Knihy by se jen těžko obešla bez přátelské a kolegiální pomoci řady odborných pracovníků, z nichž jsme všem zavázání díky. Počítáme k nim i ty, kteří řízením osudu již nejsou mezi námi. Převzali jsme od nich štafetu a tu předáváme nyní těm budoucím. A z těch současných uvádíme zejména ty nejobětavější: prom. hist. Miroslav Brožovský v Praze, ing. Karel Drhovský v Plzni, ing. Dagmar Fet-

EDIČNÍ POZNÍMKA A PODĚKOVÁNÍ

---

terová v Brně, ing. Vladimír Filipec, CSc. v Praze, ing. Alena Halamíčková v Ostravě, ing. Pavel Hušek v Ústí nad Labem, ing. Olga Kettnerová v Praze, p. Pavel Kolář v Brně, ing. Vlastimil Koupal v Praze, ing. Petr Kubeša v Olomouci, ing. Macešková v Karlových Varech, ing. Jan Ondřej v Praze, Dr. Neklan Pacák v Praze, ing. Marie Pavlátová v Českých Budějovicích, ing. Bohumil Reš v Praze, pí. Věra Riedlová v Brně, ing. Libuše Sedláčková v Brně, ing. Věra Skálová v Pardubicích, ing. Ivan Staňa v Průhoncích, ing. Vladimír Študent v Praze, p. Milan Šváb v Olomouci, Dr. Ilona a Ivo Toufarovi v Praze. Neméně srdečně děkujeme za pečlivé posouzení svému recenzentovi a za zásadní důvěru a pochopení nakladatelství LIBRI. jpů

Barevná obrazová příloha a část ilustrací týkajících se Prahy vychází za finanční podpory Magistrátu hl. města Prahy.

SLOVO ÚVODEM

Zahrada v přímém i v přeneseném smyslu
je nám podnětem k přemýšlení.

Jak rozumět tomu, že v zahradě nacházíme
trojí rozdílné bytí:

bytí přírody o sobě,
člověkem vytvořené bytí, v němž byla příroda
přetvořena prací –
a bytí „krásna“, toto zvláštní světlo, jež náleží
hned přírodě samé, hned uměleckým dílům?

Eugen Fink, Zahrada Epikurova

V Platónově dialogu „Minós“ se hledá výměr pojmu „zákon“. A při jeho vymezení se ukazuje, že řecký výraz „nomos“ neznamená jen zákon, ale že je jím označena i zásada, pravidlo, obyčej, tradice. Během rozpravy se Sókratés ptá: „A od koho jsou spisy a zásadní pravidla o vzdělávání zahrad?“ Jeho druh odpovídá: „Od zahradníků.“ Sókratés pokračuje: „To jsou tedy podle nás zahradnické zákony?“ Druh přisvědčuje: „Ano.“ A Sókratés si ještě ověřuje: „Od těch, kteří umějí řídit zahrady?“ A druh to potvrzuje řečnickou otázkou: „Jak by ne?“ Sókratés naposledy uzavírá: „A to umějí zahradníci !?!“ Jeho druh dotvrzuje: „Ano.“

Již toto je jistě zajímavý poznatek pro všechny obdivovatele zahrad, parků a sadů. Z minulosti skutečně známe traktáty zahradníků. Ty jsou však dnes těžko dostupné a převážně mluví jen o dílčích problémech. Nadto touto praktikující specializací docházelo i k jistě degradaci oboru, který nakonec skončil mezi řemeslníckými cechy. A nepomohl ani názor Marie Terezie: „... nejsouc pak zahradnictví žádné řemeslo, anobřz toliko kunšt.“ Ani krásný název „zahradní umění“ se zatím příliš neujal a kdysi obvyklý výraz „umělecký zahradník“ se již přestal užívat. A tak se dále obor potácí mezi okrasným zahradnictvím, sadovnictvím a zahradní architekturou a k jeho vyhranění příliš nepomáhá ani pozice Akademie věd, ani Vysoké školy zemědělské, ani Vysokého učení technického, ani Akademie výtvarných umění, ani pozice orgánů státní památkové péče, o středoškolské odborné úrovni ani nemluvě. Všude je přítom nesporná dílčí dobrá vůle, ale souběžné partikulární odlišnosti a mnohdy i zbytečné řevnivosti sjednocujícímu názoru nepřispívají. A přitom základním stavebním materiálem všech těchto a dalších institucí je památka zahradního umění, která stojí pod záštitou současného mezinárodního dokumentu Florentské charty, jež v rámci UNESCO usiluje o součinnost oborů a odborníků: zahradníků, historiků, historiků umění, inženýrů, architektů, zahradních architektů, architektů krajinářů, botaniků, dendrologů, archivářů a dalších specialistů. Známe strojní inženýry, stavební inženýry atd., ale k titulové specializaci zahradního inženýra (o zahradním technikovi ve středoškolské úrovni ani nemluvě) jsme ještě nedešli, ačkoliv slyšíme již dokonce o doktorandech našeho oboru.

Před čtyřiceti lety vyšla kniha *Historické zahrady v Čechách a na Moravě*. Od té doby nevyšla prakticky žádná publikace, která by ji překonala. Naopak obor za-

hradního umění nereflektují (až na vzácné výjimky) ani soupisy památek, ani knihy o architektuře, ani pojednání o dendrologii. Sledujeme-li obraz zahrady v odborné literatuře, pak „neveselý truchlivý“ jsou tyto kraje. A přece jde o jedinečné formy umění, které profesor Hans Sedlmayer v knize *Zánik středu* označuje za souborné umělecké dílo: „Gesamtkunstwerk“ a v případě krajinařského parku dokonce za vrcholné souborné umělecké dílo: „Übergesamtkunstwerk.“

Aristoteles ve svém spise *Metafysika* píše: „Ti, kdo si při společném rozhovoru chtějí rozumět, musí se na něčem shodnouti; neboť jak by jinak byl mezi nimi možný dohovor? Proto každý výraz musí být znám a musí mít nějaký význam, ne mnoho významů, nýbrž jeden. Má-li více významů, je nutno vysvětliti, na který z nich se vztahuje.“

A tak autoři této knihy, kteří v názorově tak rozpolceném soudobém světě si stojí myšlenkově poměrně blízko, se pokusili zpracovat společně toto téma, k němuž jeden z nich se vlastně vrací po oněch čtyřiceti letech odstupu. Jde nám především o historickou zahradu a hledisko projektujícího architekta, sledujícího vývoj prostorové kompozice vyhodnocující pohled dendrologa, hledisko zahradního inženýra, řídicího péči o tento památkový fond i o stanovisko historika umění, který vidí rovnocennost všech složek tvořících zahradu a přitom asi mimoděk více akcentuje třeba sochařskou složku (poněvadž přirozenost vidlemi nevyklineš). Chceme vzbudit zájem o praktický pohled na široké spektrum památek zahradního umění, které však nemají naději na faktickou ochranu ve smyslu zákonných předpisů, pokud nejsou zapsány v ústředním seznamu nemovitých památek. Pokud tomu tak je, pak jde ale většinou jen o tak zvané historické zahrady a parky, ne však tolik o městské sady, lázeňské parky, hřbitovy a historické lokality – památná místa typu Přemyslova pole u Stadic nebo Růžového paloučku u Litomyšle či prostoru bitvy u Lipan, nemluvě už ani o takových místech, jako je na příklad romantická krajinná úprava úchvatných údolí Moravského krasu, ale i mnohá barokní alej anebo i solitérní strom. Šlo nám ovšem i o připomenutí botanických zahrad, arboret a vlastně i zoologických zahrad. Takovéto lokality jsme v katalogu, který je jádrem naší knihy, alespoň v několika případech naznačili, poněvadž převahu v katalogu tvoří přece jenom „klasické“ zahrady a parky, ale zase ne absolutně všechny historické, ale i lecceteré moderní a současné. U jednotlivých lokalit jsme přímo uvedli patřičnou literaturu, ale publikace obecné povahy jsme zařadili do samostatné bibliografie. Mohli-li jsme se ztotožnit (přes odlišnou profesní závislost) na mnohých ošidných formulacích i v příloženém Terminologickém slovníku, v Dendrologickém slovníku a v kapitole Historického vývoje zahradního umění, dospěli jsme k předpokladu, že nacházíme společnou řeč, kterou můžeme oslovit i budoucí uživatele této knihy. Jsme čtyři autoři, každý se svým vlastním jazykem a nakonec i s nuancí svého vlastního názoru a osobité formulace. Proto jsou naše stati označeny v závěru osobní značkou.

Jsme si vědomi, že tak, jak roste vegetace v zahradách, narůstají i znalosti a vědomosti o zahradním umění. Víme, že prostě věci jsou ve vývoji a nezastíráme si, že každý souhrn je prozatím a tvoří jen podklad k názoru objektivnějším. Zároveň však konstatujeme, že nad všemi zahradami – ať jsou jakékoliv – svítí jedno společné slunce.

jpů

HISTORICKÝ VÝVOJ ZAHRADNÍHO UMĚNÍ, JEHO OCHRANA A PÉČE

Historické zahrady jsou památkami zahradního umění, které jsou spjaty s určitým slohovým názorem doby, v níž vznikly. Perský název **pardes** pro park či oboru použil řecký spisovatel Xenofón (430–355 př. Kr.) jako **paradeisos** a rajskou zahradu Eden, kterou založil Hospodin Bůh a postavil do ní člověka, aby ji obdělával a chránil, známe z bible jako **ráj** hned z první knihy Mojžíšovy Starého zákona. Ve starověku věřili, že ten, kdo sází stromy, prodlužuje si život a sledovali tajemství klíčení, růstu i uvadání a zániku, ale také pozorovali vytvoření plodů, semen a pokračování života v novém zrození a růstu. Řecké slavnosti Adonisovy přinesly zvyk dávat květiny do květináče a pozorovat jejich rozkvet a pozvolný zmar. Člověk zakládající zahradu vyjadřuje svůj vztah k přírodě, vyslovuje sebe sama, směřuje k základům zákonitostí přírody, orientuje se mezi zemí a nebem a hledá svoje kosmologické místo, určení, poslání. Budování zahrady je vlastně hledáním ztraceného ráje. Historická zahrada, park a sad jsou památkami svého druhu jako umělecké dílo architektonizované přírody, které však zároveň žije vedle vlastního pomyslného světa hodnot i svým vlastním konkrétním biologickým životem. Historické zahrady, parky či sady tvoří jako památky zahradního umění početnou, slohově významnou vývojovou řadu, která je nedílnou součástí hradů, zámků, klášterních areálů, šlechtických paláců, měšťanských domů a vil i městských aglomerací. Ochrana tohoto fondu spadá právě svou historicitou do oblasti památkové péče a nikoliv do sféry ochrany přírody, vždyť jde přece o architektonizované útvary. Zeleň v historické zeleni (jakkoliv to zní paradoxně) nemusí být ostatně hlavní složkou. Vždyť známe např. japonské zahrady, vytvořené jenom pískovanými plochami a kameny, a přesto nepochybujeme, že jde o zahrady. Speciální problematiku péče o historické zahrady řeší na mezinárodní úrovni Florentská charta, vyhlášená organizací ICOMOS (Mezinárodní rada pro památky a historické lokality) u UNESCO v roce 1981. Ve smyslu Florentské charty je historická zahrada architektonická a vegetační kompozice, jež je z hlediska dějin nebo umění celospolečensky významná. Jako taková je považována za památku. Její vzhled vyplývá ze stále rovnováhy mezi cyklickou změnou ročních období, rozkvetu a odumírání přírody, z umělecké vůle a důmyslného záměru, který se snaží ustálit její stav. Tím, že vyjadřuje úzké vztahy mezi civilizací a přírodou jako místo blaha, vhodné k zamyšlení nebo ke snění, nabývá historická zahrada kosmického smyslu idealizovaného obrazu světa, stává se **rájem** v etymologickém slova smyslu a současně svědčí o kultuře, o stylu, o příslušné epoše, po případě o osobnosti a originalitě jejího tvůrce. Ochrana historických zahrad, parků i sadů a péče o ně má být ve smyslu Florentské charty součástí zastavovacích plánů, plánovacích dokumentů a územního plánování. Na základě vyjádření příslušných odborných expertů musí zodpovědná místa učinit opatření finančního rázu k zajiš-

Egyptská zahrada – Apouiova zahrada v Thébách. Podle Maspera.

tění údržby, konzervace, restaurování a po případě restituce historických zahrad, parků a sadů. Ochranu památkových celků doporučoval již na počátku tohoto století čelný představitel středoevropské památkové péče Max Dvořák. Od té doby také stále více sílí zájem o ochranu souborů, městských památkových rezervací a nakonec i o krajinu v rámci krajinných zón.

ZAHRADNÍ SLOHY sledují v podstatě ta slohová období, jimiž procházela architektura, jejíž tvůrčí reprezentanti obvykle zahrady, parky a sady navrhovali.

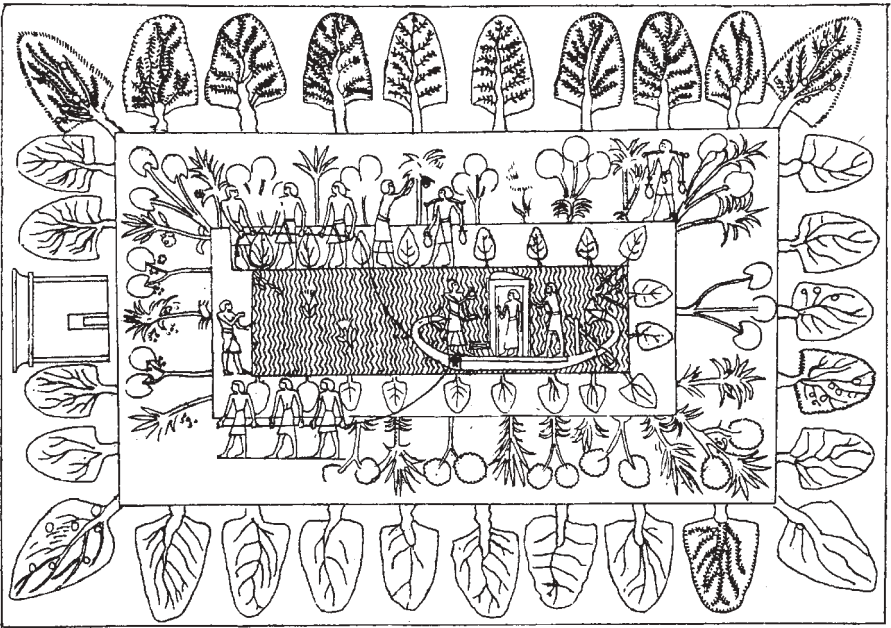
Tak byla naplněna jednota umělecké tvorby v určitém období vývoje umění, do něhož v plné míře patří i zahradní umění. Pokud se zahradní slohy uplatnily pouze v rámci jednotlivých oblastí, podržely si poměrnou jednotnost při přejímání jednotlivými národy, ale obvykle vykazují specifické odlišnosti, dané právě sklonou národní povahy a jejich psychofyzickými předpoklady a i geografickým umístěním. Tak např. barok italský, francouzský či středoevropský mají své markantní nuance. V souhrnu všech slohů možno rozlišit dva typy zahrad – zahrady formální, geometrizované (pravidelné) a zahrady krajinářské, volné (nepravidelné).

Zahrady formální (pravidelné) jsou architektonizovány podle geometrických zásad k ústřednímu bodu nebo k hlavní ose svého půdorysu; proto také formální zahrady působí vyváženě, uměřeně, až přísně, ale ušlechtilé a slavnostně.

Zahrady krajinářské (nepravidelné) jsou architektonizovány malířským způsobem a komponovány při vysoké variabilitě svého půdorysu i metodou kontrastu s cílem konečné harmonie; proto působí emotivně, živým, dynamickým dojmem, přirozeně a uklidňujícím způsobem.

EGYPTSKÁ ZAHRADA byla uzavřena vysokou zdí i s domem, s nímž tvořila nedílný celek. Byla to zahrada formální, pravidelně rozdělená přímými alejemi cedrů, cypřišů, datlovníků, platanů a sykomor kolem ústřední dvorní nádrže s lekníny a lotosy. Řada rostlin byla pěstována v přenosných kbelících, které byly symetricky uspořádány podle cest. O vzhledu, rozsahu a vybavení egyptské zahrady jsme informováni z dobových maleb, reliéfů a písemných zpráv.

BABYLONSKÁ A SYRSKÁ ZAHRADA byla rovněž zahradou formální. Oproti nížinné zahradě egyptské byla vybudována většinou na návrších. Sortiment zeleně byl doplňován z podrobených zemí. Tiglatpilešar I. (1116–1090 př. Kr.) dal do-

*Egyptská zahrada – Egyptská slavnost mrtvých v Rekhmarově zahradě.
Podle Paměti francouzské misie v Kairu.*

véztí cedry a zimozrázy, Senacherib (705–681 př. Kr.) platany z Chaldeje. Legendární zahradu Eden předčily jenom visuté zahrady Semiramidiny, které dal vybudovat u Babylonu kolem roku 605 př. Kr. Nebukadnezar pro svou perskou mi-

Babylonská a syrská zahrada – chrám a umělý pahorek parku v Chorsabádu. Podle Botty a Flandina.

